

Udvikling af fællesskabende praksisser i skole og fritid – samarbejde på tværs

I Aalborg Kommune, Børn og Unge er der fokus på, hvordan man i skole og DUS kan arbejde pædagogisk og didaktisk med at udvikle stærke fællesskaber og skabe deltagelsesmuligheder for alle.

I forsknings- og udviklingsprojektet "Udvikling af fællesskabende praksisser i skole og fritid – samarbejde på tværs" arbejder vi med at skabe viden om, hvordan man kan udvikle fællesskaber og fællesskabsopbyggende aktiviteter, der skaber tilhørsoplevelser og giver børn og unge mulighed for at deltage og bidrage på forskellige måder.

Vi tager afsæt i en forståelse af, at børn og unges trivsel, læring og udvikling er knyttet til deres muligheder for at deltage i de aktiviteter og fællesskaber, der er i skole og DUS.

**Fællesskabende
praksisser**
i skole og fritid
En del af Stærke Fællesskaber

Hvad er fællesskabende praksisser?

At udvikle fællesskabende praksisser handler om at rette opmærksomheden mod betingelserne for børnenes deltagelsesmuligheder og fælles skoleliv. At rette fokus på betingelser betyder at være nysgerrig på, hvordan klasserummet, læreprocessen eller de fælles aktiviteter er organiseret, og hvordan fx rutiner, arbejdsgange og samarbejdsformer samt de sociale dynamikker blandt børn og professionelle får betydning for, hvilke muligheder børnene har for at indgå og bidrage.

I en presset skolehverdag knyttes problemer ofte til enkeltbørn, og indsatserne risikerer derfor at blive individrettede. Når børn og unge mistrives, får det svært eller udskilles af fællesskaberne, er der imidlertid ofte tale om både komplekse, individuelle og sociale problematikker, hvor mange udfordringer over tid har flettet sig sammen og gradvist produceret skolevanskeligheder.

Fællesskabende praksisser handler bl.a. om at tilrettelægge og organisere undervisning og aktiviteter med afsæt i, at børnene er forskellige og derfor har forskellige muligheder for at deltage og har noget forskelligt at bidrage med.

Børn kommer i skolen med forskellige erfaringer, baggrunde og interesser, ligesom de har forskellige kognitive forudsætninger. Med begrebet fællesskabende praksisser rettes fokus

mod, hvordan man pædagogisk og didaktisk kan tilrettelægge fællesskabsopbyggende aktiviteter og læreprocesser, som skaber noget at være fælles om, skaber tilhørsoplevelser og samtidig giver deltagelsesmuligheder for alle.

Med begrebet fællesskabende sættes fokus på fællesskaber som noget processuelt - som noget, der er i bevægelse og kan udvikles. Når en læreproces eller aktivitet bliver fællesskabsopbyggende og skaber tilhørsoplevelser, kan den bidrage til at bryde udskillelsesprocesser og skabe bedre betingelser for læring og trivsel.

At udvikle fællesskabende praksisser handler derfor både om den måde, vi forstår og håndterer problemer i skolen og børns udfordringer på – og om hvordan vi tilrettelægger de læreprocesser og aktiviteter, som børnene skal deltage i. Hvis alle børn har reel mulighed for at deltage og bidrage i aktiviteten, kan de få tilhørsoplevelser og følelsen af at have værdi for andre. Derved kan aktiviteten bidrage til at opbygge fællesskab og fællesskabsfølelse.

Udviklingen af fællesskabende praksisser handler også om de voksnes muligheder for at samarbejde. Samarbejdet på tværs af fagligheder og positioner – mellem lærere, pædagoger, vejledere, ressourcepersoner, ledelse, PPR og kommunens konsulenter – har betydning for de handlemuligheder, der skabes og opleves i hverdagen i skole og DUS.

Derfor er det centralt, at der skabes rum for fælles analyser, videndeling og refleksion, hvor forskellige perspektiver og fagligheder kan bringes i spil - med refleksioner over problemforståelser og udvikling af deltagelsesmuligheder som et fælles omdrejningspunkt.

Hyg og byg

Fællesskabende aktiviteter i undervisningsforløb

En del af arbejdet i indskolingen handler om at give børnene erfaringer med, hvordan det er at gå i skole. Det er forskelligt, hvor længe børnene kan koncentrere sig og sidde stille, og derfor er det vigtigt at skabe læreprocesser, hvor børnene kan øve sig i at samarbejde, lytte til hinanden og være i en aktivitet i længere tid ad gangen.

I følgende praksiseksempel fra en børnehaveklasse har pædagoger og lærere fokus på at udvikle fællesskabsfølelse og skabe deltagelsesmuligheder for alle børn, med afsæt i at børnene er forskellige. En dag om ugen er der planlagt et temaforløb, som kaldes HYG OG BYG – som er fire sammenhængende lektioner, hvor klassen igennem nogle uger arbejder med et fælles tema. På disse temadage er der ofte to voksne i klassen.

I dette temaforløb har børnene bl.a. arbejdet med analyse og fortolkning af en skønlitterær billedbog: "Da lille Madsens hus blæste væk". Forløbet starter med, at børnene i billedkunst bygger forskellige ting, der efterfølgende skal hænges op på en snor i klassen, svarende til

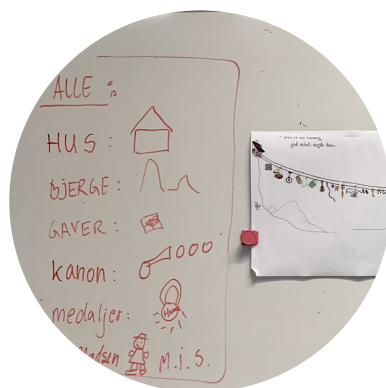

Bogen "Da Lille Madsens hus blæste væk" handler om, hvordan Lille Madsens hus i en storm blæser væk og lander på Ben-Brækker-Bjerget, hvorefter byens indbyggere går sammen og organiserer en redningsaktion, hvor de via et reb sender forskellige forsyninger op til Lille Madsen, for at støtte ham i ventetiden, inden de kan redde ham. De sender bl.a. nogle nødvendige ting som fx kartofler og brød men også forskellige sjove og dejlige ting, som fx grydelapper og en tuba op med rebet.

rebet, der indgår i billedbogen. I denne proces er der bl.a. fokus på at indgå i en fælles aktivitet og få erfaringer med at lære sammen med andre. Igennem skabende og praksisfaglige aktiviteter lærer børnene også om meddigtning, når de finder på og bygger deres egne bidrag til fortællingen.

Den første temadag er inddelt i 3 dele. Først bliver opgaven introduceret i klassen, herefter er der en byggefase i billedkunst, og til sidst afrundes dagen i klassen, hvor børnene skal hænge deres produkter på snoren.

I første time opsummerer børn og lærere i fællesskab historien, der blev læst højt dagen før. De taler om det lange reb med genstande, der er med i fortællingen. Det munder ud i en fælles brainstorm over, hvilke genstande børnene selv ville vælge at sætte på snoren, hvis det var dem, der boede i byen.

Herefter skal børnene i billedkunst og kreere genstande til klassens egen snor. Inden de går, rammesætter de voksne, hvordan det hele skal foregå, og hvilke pladser børnene skal sidde på, samt hvilke regler der er i billedkunstlokalet. Derefter går alle i billedkunst og finder materialer frem.

Forældrene har forinden doneret papkasser, dåser og mælkekartoner mv., som børnene kan bruge til at bygge med. Nogle børn har mange ideer og kommer hurtigt i gang, og andre skal have lidt starthjælp fra de voksne. Her inddrages billeder fra bogen til at understøtte børnene i at få idéer til, hvad de kan lave til snoren.

Aktiviteten er på samme tid både åben og stilladseret på den måde, at alle skal lave et produkt, men der er meget vide rammer for, hvad produktet kan være.

Til inspiration i idefasen er der visuel støtte, og børnene skal lave lige netop det, der er meningsfuldt for dem. Det betyder, at bidragene bliver vidt forskellige. Nogle børn når at lave flere forskellige ting, og andre når kun lige at blive færdig med én ting.

På den måde er det muligt at deltage på forskellige måder i den fælles aktivitet. Børnene lader sig undervejs inspirere af hinanden, og de taler om deres ideer og tanker bag produkterne. Nogle laver fx en vild raket, en gruppe børn slår sig sammen og bygger en stor robot, nogle laver et TV og andre nogle små malerier, der skal hænges op på snoren. De voksne går rundt og spørger ind til børnenes ideer, støtter dem i at beslutte, hvad der er værdifuldt for dem og tilbyder hjælp, hvis der er brug for det.

Efterhånden som børnene bliver færdige, går de tilbage til klassen, hvor de hænger produkterne på snoren. Derefter leger de enten ude, spiller brætspil eller tegner, indtil de sidste bliver færdige i billedkunst.

Dagen rundes af ved, at børnene i fællesskab opsummerer passagen om rebet i bogen. Alle kigger på produkterne, som nu hænger på snoren op til Lille Madsens hus, og børnene fortæller, hvad de hver især har lavet,

spørger ind til hinandens produkter og anerkender hinandens bidrag.

Eksemplet her illustrerer bl.a., hvordan der i kreative, skabende og praksisfaglige læreprocesser kan skabes flere og andre deltagelsesmuligheder. Børnene både samskabte og inspirerede hinanden, og igennem temaforløbet blev der udviklet et fælles univers, som alle blev en del af.

Dette skabte mulighed for samarbejde og fælles dialoger, og aktiviteterne blev på den måde fællesskabende.

Samtidig var det muligt at deltage på forskellige måder og at bidrage med noget forskelligt – både konkret til snoren, men også til fællesskabet, dialogerne og samarbejdet.

Man kan som lærer eller pædagog dog godt opleve det som en udfordring at slippe en indskolingsklasse løs i billedkunst, ligesom nogle kan opleve, at kreative og praksisfaglige aktiviteter kan være forberedelsestunge, fordi der skal skaffes mange materialer, stilles an og ryddes op.

I dette eksempel bidrog forældrene med byggematerialer, og derudover har personalegruppen over tid opbygget forskellige materiale- og redskabsskasser, som altid står klar, så der ikke hver gang skal indkøbes materialer og findes frem.

Desuden har lærere og pædagoger igennem længere tid haft fokus på at opbygge gode rutiner og fortrolighed med faglokalerne. Alt dette tager tid, men på skolen arbejdes der med, at sådanne processer medtænkes som en del af børnenes læreprocesser.

Fingerstrik

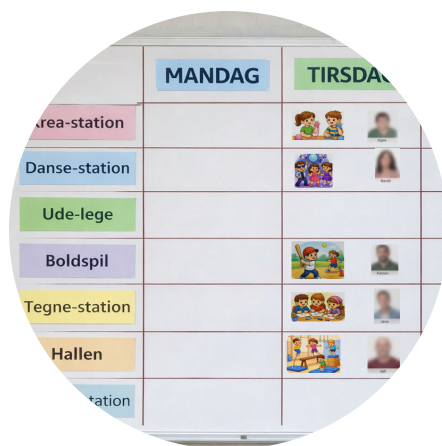
Fællesskabende DUS-aktivitet i værksted

I DUS'en kan det være vanskeligt at finde balancen mellem 'fri leg' og voksen-initierede aktiviteter. Børnene skal både have indflydelse på, hvad de vil lave, fordi aktiviteterne i DUS'en foregår i fritiden, og samtidig er der også brug for at støtte nogle børn i at blive en del af en leg samt at invitere andre ind.

Det kan være svært for nogle børn selv at finde på og blive en del af noget sammen med andre. Nogle har mange sociale muligheder, og de går hurtigt i gang med at planlægge og organisere lege. Andre har få eller ingen venner, de kan søge hen til, og de kan derfor have det svært og være udsatte i de mere frie rammer, som DUS'en tilbyder.

Der arbejdes mange steder med at udvikle strukturer, hvor de voksne på forskellige måder organiserer og igangsætter aktiviteter for de børn, der har brug for dette.

Vi skal her se et eksempel på, hvordan pædagogerne i en DUS har organiseret eftermiddagen i forskellige værksteder, som børnene kan vælge imellem. Hver dag opslås 4-5 værksteder, og børnene vælger så enten at deltage i et dem – eller at lege frit i nogle af DUS'ens forskellige rum.

	MANDAG	TIRSDAG
Area-station		
Dance-station		
Ude-lege		
Boldspil		
Tegne-station		
Hallen		
station		

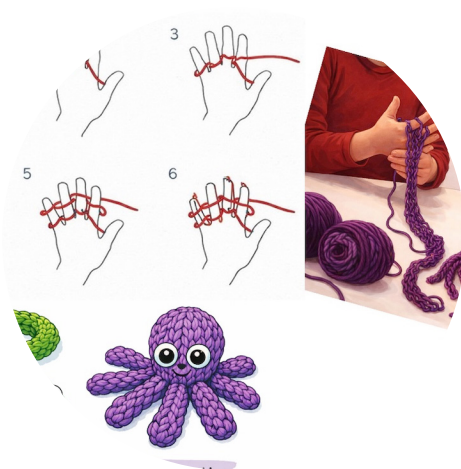
Værkstedssaktiviteterne bliver vist med piktogrammer på en stor tavle, og ved siden af aktiviteten er der et billede med navn på den pædagog, der står for værkstedet og støtter børnene i aktiviteten.

Fordi pædagogerne oplever, at nogle af børnene går meget alene og har svært ved at blive en del af de mere frie aktiviteter, er et særligt fokusområde i denne DUS, at der hver dag skal være en aktivitet, som giver mulighed for nogle mindre og mere strukturerede fællesskaber. Disse børn befinder sig derfor ofte i periferien af fællesskaberne og kommer ikke rigtig med i legene.

Tanken er, at børnene kan starte eftermiddagen med at vælge et værkstedet, men de kan også søge derhen senere, hvis de får lyst, eller hvis de fx får brug for at være i nærheden af en pædagog.

I hyggerummet er der denne dag et værksted, hvor børnene skal fingerstrikke. Dette værksted er ofte på tavlen, og pædagogen fortæller, at der i begyndelsen kun var få børn med, og at det var nogle af de børn, som enten havde svært ved at komme med i lege sammen med andre, eller havde brug for en rolig aktivitet sammen med en voksen.

Men efterhånden er flere kommet til, og nu er det et værksted, som mange børn glæder sig til. Pædagogen beskriver, hvordan der er opstået et fællesskab, hvor alle kan være med, fordi fingerstrik ikke kræver særlig viden eller færdigheder.

Alle børn kan lære at fingerstrikke, og derfor er der ingen, der er bagud eller udfordret på forhånd. Som pædagogen forklarer, så kan det for nogle børn være første gang den dag, hvor de ikke skal 'stå på tæer', allerede inden aktiviteten er startet.

Pædagogen fortæller, at ingen af børnene kunne fingerstrikke for få uger siden, men hun lokkede nogle børn til at give det en chance, og nu er der mange, der er blevet optaget af det. Det virker som en lille banal aktivitet, men den rummer et stort fælleskabende potentiale. Strikkeriet gør, at man skal koncentrere sig lidt, men alligevel er der overskud til at småsnakke.

Nogle børn strikker en lille snor og andre laver lange pølser, de kan sno eller flette. I dag er nogle fx gået i gang med at lave slanger og blæksprutter. Aktiviteten giver derved også børnene mulighed for at eksperimentere, arbejde kreativt og skabe et produkt.

Nogle børn sidder i sofaen og snakker med hinanden, og andre sidder tæt på pædagogen, så de kan få hjælp til maskerne.

Der er en rolig stemning i lokalet og pædagogen opmuntrer og hjælper børnene med at få succes med aktiviteten – og nogle børn har efterhånden fået så meget styr på det, at de kan hjælpe hinanden.

Aktiviteten er blevet populær, og derfor er der flere børn, der kommer ind for at sidde og hygge sammen.

Aktiviteten bidrager derved til at skabe samvær og bygge fællesskaber op, som alle har mulighed for at være med i.

Eksemplet illustrerer, hvordan en voksenstøttet aktivitet kan blive en støtte og mulighed for de børn, der er på kanten af fællesskaberne, og som ikke har så mange sociale muligheder. Disse børn er ofte udsatte, når der ikke er rammesatte aktiviteter.

En vokseninitieret aktivitet, som den voksne også deltager i, kan blive en tryk base, som børnene kan søge hen til. Og det, at den voksne selv deltager engageret i aktiviteten gør, at flere børn søger derhen.

Derved er den voksnes deltagelse med til at tiltrække flere børn, og på den måde skabes der flere sociale muligheder for de børn, der ikke har så mange – uden at den voksne skal presse nogle til at åbne en leg for andre.

Samtidig er det et eksempel på en aktivitet, der ikke kræver, at man er dygtig til fx spil, fodbold eller dans.

Den kræver ikke særlige færdigheder på forhånd, så alle børn får mulighed for at blive en del af noget fælles, og der er mulighed for at deltage forskelligt.

Man kan starte med at kigge på, man kan strikke korte og lange snore, man kan være kreativ og udfordre sig selv - og man kan lade sig inspirere af det, de andre laver.

Men det er væsentligt at være opmærksom på, at hvis den værkstedsorganisering skal fungere, så kræver det, at den voksne både kan facilitere dialogen mellem børnene og understøtte deres samspil, så aktiviteten bliver fællesskabsopbyggende. Desuden kræver det samarbejde mellem de voksne. De voksne bliver 'bundet' til værkstederne og kan derfor ikke følge børnenes bevægelser ind og ud af fællesskaber og aktiviteter.

Derfor er det vigtigt med dialog om den samlede fordeling af værksteder, og ikke mindst hvordan børnene bevæger sig mellem 'fri leg' og værkstedsaktiviteter.

Samtidig må der være en særlig opmærksomhed på de børn, der 'falder imellem organiseringen' eller glider ud af aktiviteterne. Når de voksne er 'bundet' til værksteder, bliver det derfor ekstra vigtigt, at der også er nogle, der har mulighed for at følge børnene på tværs.

I samarbejdet er det ligeledes vigtigt, at udvælgelsen og tilrettelæggelsen af værksteder bliver lavet med afsæt i, hvilke aktiviteter der kan skabe tilhørsoplevelser og dermed understøtte udviklingen af børnenes fællesskaber, samtidig med at sammensætningen af værksteder over en periode tilgodeser børnenes forskelligheder.

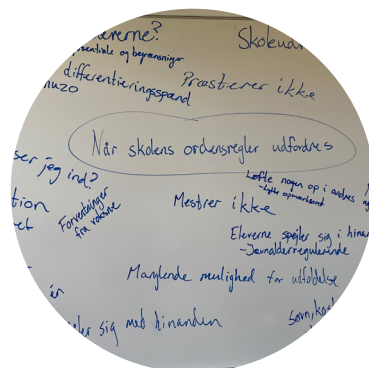
Personaleudviklingsmøde

Fællesskabelse i personalegruppen

Udviklingen af fællesskabende praksisser retter sig ikke bare mod de lærere og pædagoger, der er tæt på børnene i det daglige. Det handler også om at udvikle praksisser - som både kan forstås som pædagogisk praksis, undervisningspraksis, ledelsespraksis og forvaltningspraksis - altså praksisser, forstået som det man 'gør', som kan være mere eller mindre fællesskabende. Det betyder, at det også handler om, hvordan man organiserer fx personalemøder, så der skabes mulighed for vinding, samskabelse og samarbejde på tværs. Det er noget, de fleste skoler arbejder med på forskellige måder.

Et eksempel på dette er et skoleudviklingsmøde, som blev arrangeret af en skoleleder. Anledningen var, at personalet på et tidligere personalemøde havde diskuteret skolens ordensregler, fordi mange oplevede udfordringer med at håndhæve ordensreglerne. Aftalen blev, at emnet skulle taget op på et senere møde, hvor forskellige udfordringer og løsningsmuligheder kunne drøftes. Der var blandt andet et ønske om at udvikle en skole, hvor der er plads til alle, og samtidig skabe mere samstemthed i situationer, hvor ordensreglerne blev udfordret.

Skolelederen begynder mødet med at opvride diskussionen fra sidste personalemøde, og midt på tavlen skriver han "Når ordensregler udfordres". Herefter opfordrer han personalet til at brainstorme over, hvad der er på spil, når børn udfordrer skolens regler, og hvor-

dan personalet ønsker en god skole skal være. Der kommer mange forskellige input fra personalet. I begyndelsen handler det om ordensregler og samstemte voksne, men efterhånden bevæger dialogen sig over i undervisning, didaktik og skolens fysiske rammer.

Skolelederen skriver løbende de forskellige inputs på tavlen og stiller opfølgende spørgsmål, og på den måde faciliterer han mødet. Dialogen kommer til at handle om, hvordan skolen mon bliver oplevet fra et børneperspektiv, og nogle lærere bliver optaget af, hvordan der i skolen kan skabes øget tilhør, og hvordan det måske kan betyde, at ordensreglerne bliver mindre udfordret. Det fører til en drøftelse af, hvordan man kan udvikle undervisningen, så den bliver mere kreativ, praksisfaglig og projektorienteret, og hvordan man i højere grad kan inddrage eleverne.

Brainstormen blev en samskabende proces, hvor der både blev videndelt og vidensudviklet. Mødet kom på den måde til at handle om, hvordan man kan samarbejde om at udvikle børnenes fællesskaber og skolens praksis – både igennem undervisning, aktiviteter og igennem samarbejdet med hinanden. Så fra at starte som et møde med fokus på at finde fælles retning ift. at håndhæve ordensregler, kom det til at handle om, hvordan man kan udvikle en skole, som børnene er glade for og stolte af, så udfordringerne med ordensreglerne på den måde ville aftage.

En spirende frustration blev igennem skolelederens facilitering af mødet starten på en udviklingsproces ift. både skole, undervisning og elevinddragelse, fordi der på mødet både blev skabt muligheder for at udtrykke frustrationer og gå i dialog om ønsker og udviklingsmuligheder. Eksemplet her illustrerer desuden, hvordan udviklingen af fællesskabende praksisser ikke kun foregår i klasselokalerne, men også handler om de voksnes samarbejde med hinanden.

Som en del af forsknings- og udviklingsprojektet "Udvikling af fællesskabende praksisser i skole og fritid – samarbejde på tværs" laver vi en række foldere, hvor vi præsenterer forskellige praksiseksempler.

Eksemplerne skal illustrere, hvordan der i Aalborg Kommune, Børn og Unge på forskellige måder arbejdes med at udvikle fællesskabende praksisser, deltagelsesmuligheder og tilhørsoplevelser for alle børn og unge.

Formålet er ikke at pege på bestemte metoder eller løsninger, men at dele erfaringer, der kan inspirere til refleksion og videreudvikling af praksis.

Projektet er et samarbejde mellem Aalborg Kommune, Børn og Unge og DPU, Aarhus Universitet

Praksisforskning samt beskrivelse af praksiseksempler:
Charlotte Madsen, Cecilie Damsbo og Dorte Kousholt

Læs mere om projektet:
www.faellesskabendepraksisser.dk

Læs artiklen om det teoretiske grundlag og de centrale begreber:
<https://faellesskabendepraksisser.dk/artikel-om-faellesskabende-praksisser/>

**Fællesskabende
praksisser**
i skole og fritid

Kontaktperson:
Charlotte Madsen
mail: chamadsen@edu.au.dk